

Forrás: <https://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2025/03/kojanitz-laszlo-valasz-illik-peternek-15-04-13/>

Kojanitz László

Válasz Illik Péternek

Először is nagyon köszönöm Illik Péternek, hogy érdemben foglalkozott a Vajda Barnabás és általam írottakkal, és figyelemre méltó gondolataival új szempontokat adott a történelmi empátiáról elindult diskurzustól. A szakmai párbeszéd esetében fontos, hogy egymás álláspontját minél pontosabban megértsük és értelmezzük. Ezért köszönöm, hogy a Történelemtanítás főszerkesztője ez alkalommal is lehetőséget adott a válasza.

Illik Péter hozzászólása a történelmi empátia fejlesztéséről szóló tanulmányomhoz arra az állításra épül, hogy Vajda Barnabás (aki korábban ugyancsak írt egy reflexiót ehhez a tanulmányhoz) és én is pozitivistáknak állunk, amely szerint a történelem egyenlő a múlttal. Ezért még azt is gondoljuk, hogy a történelmi narratíva leképezi a múlt valóságát, tehát a történelem normatív. Ez azonban a legkevésbé sincs így. Ennek igazolására elég itt utalnom az Iskolakultúrában megjelent *A történelmi interpretáció fogalmának tanítása* című tanulmányomra, amelyben egyebek mellett a következőket írtam. *„A történelemtanítás és -tanulás eredményessége nagyrészt azon múlik, hogy a diákok képesek lesznek-e a múlt, a történelem és a történelmi interpretáció fogalmát helyesen értelmezni, helyes kép alakul-e ki bennük a múltban történtek és az azokról készült interpretációk viszonyáról. Ennek fontos feltétele, hogy a történelemtanítók maguk is megértsék e probléma összetettségét, és képesek legyenek reflektív módon is megközelíteni a történelemórán bemutatott ismereteket, következtetéseket és értékeléseket.”*¹ Vagyis éppen az ellenkezőjét gondolom és vallom annak, amit ez a hozzászólás nekem tulajdonít.

Próbáltam rájönni, hogy mit érthetett ennyire félre Illik Péter a történelmi empátiáról szóló írásomban, miért vonhatott le abból téves következtetést a történelemről és a történelemtanításról alkotott szemléletéről. Talán az vezethette félre, hogy a történelmi empátián alapuló magyarázatok céljait és összetevőit bemutatva, nem minden esetben írtam le újra és újra, hogy ezek is csak megközelítő érvényességű interpretációk lehetnek. A tanításban betöltött szerepükkel kapcsolatban azonban külön is kiemelttem, hogy a diákok éppen a történelmi empátia kapcsán érthetik meg maguk is, hogy teljes és teljesen biztos választ a történészek sem tudnak adni a múltra vonatkozó kérdéseinkre: *„... a diákok ne csak ismereteket szerezzenek, hanem inkább "csinálják is a történelmet". Ismerkedjenek meg azzal, ahogy a történészek a forrásokból rekonstruálják a múltat, s maguk is próbálják ki azt. Ebbe pedig a történelmi szereplők nézőpontjának felvétele is beletartozik. A kontextust és a gondolatvilágukat rekonstruálni a rendelkezésre álló történelmi bizonyítékok és a történelemtudomány módszerei és logikája alapján. Ez abban is segíthet, hogy a diákok felfigyeljenek az empátikus magyarázatok hipotetikus jellegére.”*²

Illik Péter a nekünk tulajdonított álláspont cáfolataként azt is bemutatta, hogy ő mit gondol a történelem és múlt viszonyáról. Eszerint helytelen, ha *„tudatosságunkat és ekképpen racionalitásunkat (és az írott források létrehozóit) is adott esetben jelentősen túlbecsüljük.”* A racionalitás korlátait és manipulálhatóságát bizonyító pszichológiai kísérletekkel és a

posztmodern történetelméletre hivatkozva, Illik a következőket emeli ki: 1. A „*történelem egy szubjektív narratíva az objektív múltról tehát a kettő semmiképpen nem azonos.*” 2. A „*történelem mint narratíva és mint tudomány valójában önmagában egy nem tisztán racionális, hanem érzelmvezérelt humán tudomány.*” 3. „*A ráció és az érzelmek szembeállítása a modern pszichológia eredményei szerint nem áll meg...*” A „*történelmi narratívának csak egyik eleme a múltról szóló írott forrás ... , másik eleme maga az értelmező.*” Ebben az értelmezési keretben pedig a történelmi empátia „*önnön részünk, amelyben saját érzéseinkre kell reflektálnunk*”. Illik szerint ezen elvek alapján kellene újragondolni, „átkeretezni” a magyar történettudományt és történelemtanítást.

Tiszteletben tartva Illik Péter véleményét a történelmi interpretációk és értelmezések alapvetően szubjektív természetéről, azt kell mondanom, hogy én valóban nem ebbe az irányba terelném a hazai történelemtanítást. A tanárok túlnyomó többsége ugyanis tudja, hogy a történészek különböző értelmezési módokat választhatnak, és a ma elfogadott következtetéseket a későbbi kutatások kiegészíthetik, módosíthatják és meg is cáfolhatják. Ezért az iskolákban most sem szabad(na) a történelmet statikus és lezárt ismeretekként tanítani. Ugyanakkor a tanárok azt is látják, hogy a diákjaik nap mint nap a legkülönbözőbb történelmi tényferdítésekkel és téveszmékkel találkoznak. Ezért szükség lenne felkészíteni őket a történelmi interpretációk helyes értelmezésére és a különböző célú és minőségű interpretációk kritikus értékelésére is. Például megértetni, hogy abból, hogy a történészek sem ugyanúgy látják és értékelik az eseményeket, nem következik az, hogy minden interpretáció egyformán elfogadható. Inkább olyan kritériumokat kell használni a versengő interpretációk összehasonlításához és értékeléséhez, amelyek összhangban vannak a történelmi tudás természetével. Ilyen kritérium például a pontosság, az átfogóság és a konzisztencia. Egyes példákon keresztül pedig a tanulók figyelmét is fel kellene hívni azokra a hibákra, amelyek a felkészületlenségéből vagy a meggyőzés szándékából fakadnak: például egyes feltételezések tényként, megfellebbezhetetlen igazságként való beállítása vagy kategorikus elutasítása; egyes feltételezések igazságként való beállítása bizonyítékok nélkül; csak egyetlen nézőpont figyelembe vétele vagy a tények tendenciózus válogatása. Én sokkal inkább ezekre helyezném a hangsúlyt a történelemtanításunk korszerű elvekre fektetése szempontjából.

JEGYZETEK

¹ KOJANITZ László (2021): A történelmi interpretáció fogalmának tanítása. *Iskolakultúra*, 31. évf. 5. sz. 41. <https://doi.org/10.14232/ISKKULT.2021.05.41>

² KOJANITZ László (2024): A történelmi empátia fejlesztése. *Történelemtanítás, (LIX.) Új folyam XV. évf. 1-2. sz.* <https://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2024/06/kojanitz-laszlo-a-tortenelmi-empatia-fejlesztese-15-01-03/>
(Letöltés: 2024. dec. 22.) (Kiemelés a szerzőtől: K. L.)